

Slovenský národopis

1

36 • 1988

**K HISTORICKÝM A ETNOKULTÚRNYM DETERMINÁCIÁM
SPOLOČENSKEJ INTEGRÁCIE CIGÁNOV-RÓMOV V PROCESE
VÝSTAVBY ROZVINUTÉHO SOCIALIZMU V ČESKOSLOVENSKU**

Na obálke: 1. strana: V Bystranoch (okr. Spišská Nová Ves) žije vyše tisíc Cigánov-Rómov v „kolónii“, ktorá sa nachádza za obcou, uprostred polí štátneho majetku.

4. strana: Zo života cigánskeho obyvateľstva v okrese Spišská Nová Ves:

1, 2, 3 V letných mesiacoch sa život v „kolónii“ presúva pred dom. Ženy z Bystrian pri príprave stravy.

4 Pred domom v Markušovciach — Járečku sa vykonáva i veľké pranie.

5 Na ulici osady v Bystranoch.

6 Bystrany: vedľa chatrčí nová osembytovka.

7 Cigáni-Rómovia v Spišských Tomášovciach žijú v pekných murovaných domoch.

8 Moderná individuálna výstavba rómskych obyvateľov vo Švedlári.

Foto Arne B. Mann, 1986 a 1987.

Ako koncovky sú použité ukážky rómskych piesní a detaily nástenných malieb v interiéroch cigánskych domov na Spiši a v Klenovci (podľa fotografií Radky Mikulovej z rokov 1955 a 1958).

Blok príspevkov do čísla pripravil Arne B. Mann

HLAVNÁ REDAKTORKA

Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Viera Gašpariková, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Antonín Robek, Peter Slavkovský, Viera Urbancová

Slovenský národopis

ČASOPIS SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

VEDA

VYDAVATELSTVO SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

BRATISLAVA

V prezentovaných číslach Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV.

Práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

Slovenský národopis

1

36 • 1988

OBSAH

K HISTORICKÝM A ETNOKULTÚRNYM DETERMINÁCIÁM SPOLOČENSKEJ INTE- GRÁCIE CIGÁNOV-RÓMOV V PROCESE VÝSTAVBY ROZVINUTÉHO SOCIALIZMU V ČESKOSLOVENSKU

ŠTÚDIE

Úvod	6
Horváthová, Emília: K etnosociálnej a migračnej dynamike Cigánov	10
Bačová, Viera: Spoločenská integrácia cigánskych obyvateľov a cigánska rodina	22
Víšek, Petr: K některým novým aspektům společenské integrace Romů v socialistickém Československu	35
Kutlík-Garudo, Igor: O začiatkoch romistiky na Slovensku	45
Marušiaková, Jelena: Vzťahy medzi skupinami Cigánov	58
Hübschmannová, Milena: Slovesná tvorba slovenských Romů	80
Davidová, Eva: Lidové náboženství trebišovských Cikánů-Romů v padesátých letech 20. století před rozpadem jejich tradiční komunity	93
Okruhlica, Lubomír: Viera v reverenciu mŕtvych ako komplikujúci faktor diagnostiky duševných porúch u Cigánov	105
Pišútová, Irena: Súčasné umenie Rómov — Rudolf Dzurko	115

MATERIÁL Y

Nečas, Ctibor: Pronásledování Cikánů v období slovenského státu	126
Kollárová-Švorcová, Zuzana: K problematike cigánskej otázky na Spiši (1918—1938)	137
Šalamon, Pavel: Vplyv tlače medzi-vojnového odbobia na formovanie vzťahu obyvateľov k Cigánom	147
Marušiaková, Jelena: Zvyky pri narodení dieťaťa u valašských Cigánov	156

Žiga, Pavol: Rómske obyčaje pri narodení dieťaťa v doline Hnilca	172
Platko, Pavel: Cigánska svadba v Ab- ranovciach	177
Bílková, Hana: Prvé výsledky výskumu rodinných obyčají Cigánov-Rómov v Turci	183
Mann, Arne B.: Obyčaje pri úmrtí u Cigánov-Rómov v troch spišských obciach	192
Lacková, Elena: Ludové liečenie olašských Rómov na východnom Slovensku v minulosti	203

DISKUSIA-GLOS Y

Dubayová, Mária: K teoreticko-metodologickým východiskám výskumu cigánskej rodiny v období výstavby rozvinutého socializmu v Československu	210
Gruska, Viliam: Dotyky s rómskym etnikom	220

ROZHLAD Y

Cigáni na poľskom Spiši (Adam Bartosz)	240
Ludia z rodu Rómov (Tomáš Haišman)	243
Cikáni v priemyslovém městě (Arne B. Mann)	244

RECENZIE A REFERÁTY

J. Ficowski: Cyganie na polskich drogach (Adam Bartosz — Tomáš Haišman)	247
Ciganisztikai tanulmányok I.—IV. (Zora Apáthyová-Rusnáková)	248
K. Kovalcsik: Szlovákiai oláh cigány népdalok (Eva Davidová).	252
Giessener Hefte für Tsiganologie 3—4/84 (Peter Salner)	253
M. Lakatos: Začadené obrazy (Arne B. Mann)	254
K otázkam metodológie spoločenských vied (Hana Hlôšková)	255

СОДЕРЖАНИЕ

К ИСТОРИЧЕСКИМ И ЭТНОКУЛЬТУРНЫМ ДЕТЕРМИНАЦИЯМ ОБЩЕСТВЕННОЙ ИН- ТЕГРАЦИИ ЦЫГАН В ПРОЦЕССЕ СТРОЕ- НИЯ РАЗВИТОГО СОЦИАЛИЗМА В ЧЕХО- СЛОВАКИИ

СТАТЬИ

Введение	6
Хорватова, Эмилия: К этносоциальной и миграционной динамике цыган	10
Бачова, Вера: Общественная интеграция цыганского населения и цыганская семья	22
Вишек, Петер: К некоторым новым аспектам общественной интеграции цыган в социалистической Чехословакии	35
Кутлик-Гарудо, Игор: К началам ромистики в Словакии	45
Марушиакова, Елена: Отношения между группами цыган	58
Гибшманова, Милена: Словесное творчество словацких цыган	80
Давидова, Эва: Народная религия требишовских цыган-рома в конце пятидесятых годов 20 века до распада их традиционной общности	93
Округлица, Любомир: Вера в ревертенцию мертвых в качестве усложняющего фактора диагностики психических расстройств у цыган	105
Пишутова, Ирена: Современное искусство цыган — Рудольф Дзурко	115

МАТЕРИАЛЫ

Нечас, Цтибор: Преследование цыган в период словацкого государства	126
Колларова-Шворцова, Зузана: К проблематике цыганского вопроса на Спише (1918—1938)	137
Шаламон, Павел: Влияние прессы межвоенного периода на формирование отношения жителей к цыганам	147
Марушиакова, Елена: Обычаи при рождении ребенка у валашских цыган	156
Жига, Павел: Цыганские обычаи при рождении ребенка в области долины реки Гнилец	172
Платко, Павел: Свадьба у цыган в Абрановце	177
Билкова, Гана: Первые результаты исследования семейных обычаев у цыган-рома в Турце	183
Манн, Арне Б.: Обычаи, связанные со смертью, у цыган-рома в трех спишских деревнях	192
Лацкова, Элена: Народное лечение	

олашских цыган в восточной Словакии в прошлом	203
---	-----

ДИСКУССИЯ

Дубайова, Мария: К теоретическо-методологическим исходным точкам исследования цыганской семьи в период строения развитого социализма в Чехословакии	210
Груска, Вилиам: Соприкосновения с цыганской этнической группой	220

ОБЗОРЫ

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

INHALT

ZU DEN HISTORISCHEN UND ETHNOKULTURELLEN DETERMINATION DER GESELLSCHAFTLICHEN INTEGRATION DER ZIGEUNER-ROMAS IN PROZESS DES AUFBAUES DES ENTFALTETEN SOZIALISMUS IN DER CSSR	
--	--

STUDIEN

Einleitung	6
Horváthová, Emília: Zur ethnosozialen und Migrationsdynamik der Zigeuner	10
Báčová, Viera: Die gesellschaftliche Integration der Zigeuner und die Zigeunerfamilie	22
Víšek, Petr: Einige neue Aspekte der gesellschaftlichen Integration der Romas in der sozialistischen Tschechoslowakei	35
Kutlík — Garudo, Igor: Zu den Anfängen der Romistik in der Slowakei	45
Marušiaková, Jelena: Die Beziehungen zwischen Zigeunergruppen	58
Hübschmannová, Milena: Das literarische Schaffen der slowakischen Romas	80
Davidová, Eva: Die volkstümliche Religion der Trebišover Zigeuner-Romas vor dem Zerfall ihrer traditionellen Komunität am Ende der fünfziger Jahre des 20. Jahrhunderts	93
Okruhlica, Lubomír: Der Glauben an eine Wiederkehr der Toten als komplizierender Faktor beim Diagnostizieren seelischer Störungen bei Zigeunern	105
Pišútová, Irena: Das derzeitige Kunstschaffen der Romas — Rudolf Dzurko	115

MATERIALIEN

- Nečas, Ctibor: Die Verfolgung der Zigeuner während des slowakischen Staates 126
- Kollárová-Švorcová, Zuzana: Zur Problematik der Zigeunerfrage in der Zips in den Jahren von 1918 bis 1938 137
- Šalamon, Pavel: Der Einfluss der Presse auf die Formierung der Beziehung der Einwohner zu den Zigeuner im Zwischenkriegszeitabschnitt 147
- Marušiaková, Jelena: Die Gebräuche der walachischen Zigeuner bei der Geburt des Kindes 156
- Žiga, Pavol: Die Bräuche der Romas im Hnilec-Tal bei der Geburt des Kindes 172
- Platko, Pavel: Die Hochzeit bei den Zigeunern in der Gemeinde Abranovce 177
- Bílková, Hana: Erste Ergebnisse der Erforschung der Familienbräuche bei den Zigeunern-Romas im Turiec-Gebiet 183
- Mann, Arne B.: Die Sterbebräuche bei den Zigeuner-Romas in drei Zipser Gemeinden 192
- Lacková, Elena: Das volkstümliche Heilwesen der walachischen Romas in der Ostslowakei in der Vergangenheit 203

DISKUSSION

- Dubayová, Mária: Zu den theoretisch-methodologischen Ausgangspunkten der Forschung der Zigeunerfamilie in der Periode des Aufbaues des entfalteten Sozialismus in der Tschechoslowakei 210
- Gruska, Viliam: Die Berührungen mit dem Romethnikum 220

RUNDSCHAU

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERENCE

CONTENTS

ON THE HISTORICAL AND ETHNOCULTURAL DETERMINATIONS OF SOCIAL INTEGRATION OF GYPSIES — ROMA IN THE PROCESS OF THE CONSTRUCTION OF DEVELOPED SOCIALISM IN CZECHOSLOVAKIA

ARTICLES

- Introduction 6
- Horváthová, Emília: On the ethno-social and migrational dynamics of

- Gypsies 10
- Báčová, Viera: Social integration of gypsy population and a gypsy family 22
- Víšek, Petr: To some new aspects of social integration of Roma in the socialist Czechoslovakia 35
- Kutlík — Garudo, Igor: On the beginnings of romistics in Slovakia 45
- Marušiaková, Jelena: Relationships among groups of Gypsies 58
- Hübschmannová, Milena: Oral creation of Slovak Roma 80
- Davidová, Eva: Folk religion of the Trebišovce Gypsies — Roma in the fifties of the 20th century prior to the decay of their traditional community 93
- Okruhlica, Lubomír: Faith in reversion of deads as a complicating factor of diagnostics of mental disorders in Gypsies 105
- Pišútová, Irena: The present-day art of Roma— Rudolf Dzurko 115

MATERIALS

- Nečas, Ctibor: Persecution of Gypsies under the period of the so-called Slovak State 126
- Kollárová-Švorcová, Zuzana: On the problems of gypsy question in the region of Spiš (1918—1938) 137
- Šalamon, Pavel: The influence of press of the inter-war period on shaping the relationship of the inhabitants to Gypsies 147
- Marušiaková, Jelena: The customs at the child birth in Valachian Gypsies 156
- Žiga, Pavol: Romany customs at the child birth in the valey Hnilec 172
- Platko, Pavel: Gypsy wedding in Abranovce 177
- Bílková, Hana: The first results of the research of family customs of Gypsies-Roma in Turiec region 183
- Mann, Arne B.: The customs at death in Gypsies-Roma in three villages of Spiš region 192
- Lacková, Elena: Folk healing of Valachian Roma in eastern Slovakia in the past 203

DISCUSSION

REVIEWS

BOOKREVIEWS AND REPORTS

Otec. Klenovec, okr. Rimavská Sobota. Foto G. Fudala 1982

Jedným z konkrétnych meradiel úspechov rozvíjania socializmu v tej ktorej krajine je spôsob života človeka vo všetkých prejavoch jeho každodennej činnosti — ľudsky dôstojný, tvorivý a zdravý život celého jej spoločenstva.

Výsledky doterajších etáp rozvoja socializmu v našej vlasti poskytujú z tohto pohľadu viaceré možnosti pozitívneho hodnotenia. Upozorňujú však zároveň, že hoci boli pre formovanie socialistického spôsobu života človeka vytvorené rovnaké politicko-ekonomické predpoklady, nedosiahla sa nimi rovnaká úroveň. Výskumy a analýzy sociálnej skutočnosti, odkrývajúce takéto rozdielnosti upozorňujú i na úseky, kde rozdielnosti v spôsobe života nášho obyvateľstva v súčasnosti neklesajú, ale narastajú, pričom kvalita života tu nadobúda retardujúce tendencie. — Kde sa urobila chyba? Ktorá z vlastných vnútorných rezerv socializmu, ktorými by sa oživila sociálna a kultúrna aktivita pracujúcich vrstiev — ako objektu i subjektu socialistickej výstavby — ostali v jej doterajších etapách nevyužitú?

V súvislosti takto postavených otázok hľadá etnografická veda odpovede, ktoré sú jej organicky vlastné, ktoré tvoria podstatu a základ jej vedeckého hľadania i jej vedeckej výpovede. Upozorňuje na potrebu poznania historických a etnokultúrnych predpokladov a podmienenosti utvárajúceho sa socialistického spôsobu života. V rámci tohto vedeckého poznávania, pre lepšie rozpoznanie pôsobenia akoby skrytých mechanizmov tradícií, vyčleňuje ako samostatnú úlohu výskum jednotlivých spoločenských skupín, výskum ich funkcie pri utváraní spôsobu života.

Spoločenskou skupinou, odlišujúcou sa veľmi výrazne z celostného trendu formovania socialistického spôsobu života v Československu, je etnická skupina Cigánov-Rómov. Na Slovensku reprezentuje v súčasnosti vyše 240 000 obyvateľov (4,4 % všetkého obyvateľstva) žijúcich, už skoro sedem storočí, roztrúsene na celom území. Táto etnická skupina je v súčasnosti nezanedbateľnou — a to i z hľadiska svojej početnosti, ale najmä disperznosti osídlenia — súčasťou celku našej spoločnosti a vyžaduje si nový zodpovedný celospoločenský prístup.

V tomto čísle časopisu Slovenský národopis sprístupňujeme monotematický súbor príspevkov, ktorý sa pokúša zobraziť niektoré stránky spôsobu života Cigánov-Rómov v Československu, najmä na Slovensku, z hľadiska vedeckého poznávacieho zámeru etnografickej vedy. Cieľom nášho súboru príspevkov nie je hľadanie zvláštností a kuriozít v ich živote — žiaľ, pridlho len takto exoticky, a teda i periférne boli vnímaní obklopujúcou ich spoločnosťou a žiaľ, pridlho práve len takto i sami seba spoznávali a identifikovali. Nie je však tiež jeho cieľom prezentovať túto problematiku len ako kabinetnú vedeckú otázku. Práve naopak. Chceme ním vyvolať iniciatívu celospoločenského hnutia, v ktorom by sa postupne a cielavedome spresňovalo poznanie nás o nich a ich o sebe, ako potrebnú a nevyhnutnú fázu postupného obojstranného akceptovania a zlepšenia úrovne spolužitia.

Zámerom prvého súboru príspevkov tohto druhu v slovenskej časopiseckej etnografickej spisbe je zhrnutie vybraných výsledkov bádania o tejto otázke v Československu tak, aby sa ním vytvoril neskreslený skutočný obraz — i keď vnútorne zvlášť protirečivý a pozoruhodne dynamický — o tomto úseku našej sociálnej skutočnosti. Ťažisko tohto zámeru spočíva však najmä v zapojení získaných vedeckých poznatkov do pramej spoločenskej praxe v ďalších etapách vedecky podloženého a zintenzívneného usmerňovania sociálnych procesov tejto sféry s cieľom zabezpečiť ich optimálnejšie výsledky. Vychádzame pritom už z výsledkov doterajšieho procesu sociálno-kultúrnej integrácie Cigánov-Rómov s ostatným obyvateľstvom našej vlasti v období budovania socializmu. Sám tento proces je pozoruhodný, má svoje vnútorné vývinové etapy, už konkrétne merateľné pozitíva, ale i omyly a neúspechy; má svoje ešte neodkryté a nevyužitú rezervy.

Za takúto rezervu vedy i praxe, podľa nášho názoru, možno považovať zatiaľ v praxi pre etnickú skupinu Cigánov-Rómov nedostatočne rozpracovanú, a najmä aplikovanú definíciu ľudu ako objektu i subjektu socialistickej výstavby. V skratke povedané,

treba sa zbaviť ponímania ich len ako objektu, a nie aj ako subjektu socialistickej dejinnej prestavby. Toto základné nedorozumenie a vlastne zúženie pojmu — a potom v praxi nasledujúce zúženie obsahu konkrétnych procesov rozvíjania sociálnych a kultúrnych aktivít akoby len v smere jednostranného pohybu — spôsobuje i zúžené chápanie procesu ich sociálno-kultúrnej integrácie s ostatným obyvateľstvom našej vlasti. Integrovať sa môžu — i podľa poznatkov exaktných vied — len zložky, ktoré majú jedného „spoločného menovateľa“. V prípade sociálno-kultúrnej integrácie je spoločným menovateľom týchto zložiek ich kultúrne a sociálne vedomie o sebe, vychádzajúce a nasycované z reálne fungujúcej historicko-etnickej a sociálno-kultúrnej identifikácie každej z nich.

Možnosť sociálno-kultúrnej, a najmä historicko-etnickej identifikácie Cigánov-Rómov u nás zatiaľ nebola využitá, ba ani v masovom meradle umožnená a usmerňovaná. Doteraz absentovala a ničím iným nebola v doterajších procesoch ich sociálno-kultúrnej integrácie s ostatným obyvateľstvom našej vlasti nahradená. Nie je totiž ani ničím iným nahraditeľná. Je skoro až biologicky nevyhnutná v procese vedúcom k reálnemu zrovnoprávneniu ľudí. Tvorí jednu zo základných a človeku v zmysle jeho antropologicko-spoločenského zaradenia i najvlastnejších istôt — istotu spolupatričnosti s väčším ľudským, resp. etnickým celkom. Je to ona, čo vytvára korene a základy stavby zdravej a hodnotnej komplexnej ľudskej identity a pevnej tvorivej ľudskej osobnosti.

Identifikácia človeka ako časti celku však predpokladá poznanie. Reálne poznanie predností: hodnôt pozitívneho kultúrneho dedičstva tohto celku i poznanie jeho nedostatkov: kultúrnych a sociálnych prežitkov. V uvedenom prípade ide najmä o poznanie príčin zotrvačnosti týchto prežitkov, nebezpečia škodlivej spoločenskej izolácie, negatívnych dôsledkov sociálnej a kultúrnej pasivity a ešte stále akoby periférneho postavenia tejto veľkej časti obyvateľstva našej vlasti.

V socializme, usilujúcom sa o skutočné humánne ľudské spoločenstvo, stáva sa objektívna pravda — aj keď neprijemná, ba až krutá — zdrojom otvorenia, uvoľnenia kladnej energie v človeku. Našimi príspevkami usilovali sme sa hľadať kľúč poznania pre rozvinutie takejto kladnej energie v Cigánoch-Rómoch, našich spoluobčanoch — ako subjekte socialistickej výstavby — pri ich zaraďovaní sa úrovňou svojho spôsobu života do spoločenstva ľudí rovnoprávných v právach, ale i v povinnostiach voči sebe i celku našej spoločnosti. Veď pozitívnych príkladov už majú dosť aj zo svojho prostredia. Usilovali sme sa nimi podať pomocnú ruku obklopujúcej ich spoločnosti (makrosociety), pre lepšie rozpoznávanie predností života Cigánov-Rómov a vytvoriť tým predpoklady jej úcty k pozitívnym hodnotám ich tradícií, ale i uvedomeniu si príčin ich nedostatkov. Chceli sme však nimi najmä pomôcť Cigánom-Rómom v ich započatom hľadaní a ďalšom uchovávaní vlastného pozitívneho etnického kultúrneho dedičstva, ale i v rozhodnom vlastnom a cieľavedomom zbavovaní sa všetkých vnútorných prekážok v prostredí svojho etnika, ktoré ich tak dlho, a to už v systéme socialistickeho usporiadania ľudských vzťahov, vysúvajú na perifériu nášho spoločného domova.

BOŽENA FILOVÁ

Záujem etnografov o život o kultúru Cigánov-Rómov na Slovensku je pomerne novšieho dáta. V medzivojnovom období sa o príslušníkov tejto etnickej skupiny zaujímal napr. Jozef L. Holuby (*O našich Cigánoch*, Slovenské pohľady 1922) i český ciganológ-lingvista František Štampach (*Základy národopisu cikánů v ČSR*, Národopisný věstník československý 1930), išlo väčšinou o zaujímavé, predsa však len torzovité postrehy. Skutočný vedecký národopisný záujem o Cigánov-Rómov na Slovensku sa datuje až od päťdesiatych rokov. V roku 1954 uskutočnil vtedajší Národopisný kabinet SAV prvý kolektívny výskum Cigánov, ktorého sa zúčastnilo šesť výskumníkov na čele s Emíliou Čajánkovou-Horváthovou, ktorá sa touto problematikou systematicky zaoberala od roku 1952. Jej rozsiahla, monograficky koncipovaná štúdia *Život a kultúra rožkovian-ských Cigánov* (Slovenský národopis 1954) je prvou etnografickou prácou u nás, ktorá sa zaoberá celkovým spôsobom života a kultúrou príslušníkov tejto etnickej skupiny. E. Horváthová vo výskumoch pokračovala do roku 1960 takmer na celom území Slovenska. Výsledkom jej dlhoročnej práce — okrem viacerých odborných štúdií — sa stala historicko-etnografická monografia *Cigáni na Slovensku* (SAV Bratislava 1964), ktorá je nielen základnou prácou o danej problematike u nás, ale zaradila sa k základným dielam európskej ciganológie.

Ďalším z autorov, ktorí sa zaoberali výskumom cigánskeho-rómskeho etnika na Slovensku, bola česká etnografka Eva Davidová. Už v roku 1954 sa zúčastnila spomínaného kolektívneho výskumu v Gemeri. V rokoch 1960—1962 pracovala ako metodik na Východoslovenskom krajskom národnom výbore v Košiciach, kde v roku 1962 pripravila výstavu *Cigáni východného Slovenska kedysi, dnes a zajtra*, prvú svojho druhu u nás. Okrem štúdie *K spôsobu bývania v cigánskych osadách východného Slovenska* (Nové obzory 1961), zúročila výsledky svojich výskumov v populárnovedeckej publikácii *Bez kolíb a šiatrov* (Košice 1965). Väčšina jej materiálov a štúdií, čerpajúcich z výskumov na Slovensku (najmä monograficky koncipovaná práca o Cigánoch-Rómoch v Trebišove), ostali doposiaľ v rukopise.

Trefou autorkou, zaoberajúcou sa dlhoročne výskumom rómskeho obyvateľstva na Slovensku, je česká lingvistka Milena Hübschmannová. Okrem zbierok *Cikánské písně* (Praha 1960), *Romské pohádky* (Praha 1973) a viacerých odborných štúdií, ktoré obsahujú početný materiál získaný autorkinými výskumami na Slovensku, je priekopníckou prácou jej učebnica *Základy romštiny* (Praha 1974); pri konštituovaní gramatiky a transkripcie jazyka Cigánov-Rómov vychádza z východoslovenských dialektov, ktoré sú v celom Československu najrozšírenejšie.

Do monotematického čísla nášho časopisu sme zaradili príspevky všetkých troch uvedených autoriek, ktorých význam pre celú československú ciganológiu-romistiku je dominantný. Ďalšou etnografkou, zaoberajúcou sa výskumom Cigánov na Slovensku je Jelena Marušiaková, ktorá nadviazala na výskumy E. Horváthovej ako jej aspirantka. Výsledkom jej výskumov v rokoch 1980—1984 je kandidátska dizertačná práca *Súčasně etnokultúrne procesy vo vybraných spoločenstvách cigánskeho etnika*, ktorú autorka obhájila v roku 1986 a štúdie uverejnené v Slovenskom národopise (1985, 1986). V súčasnosti sa interdisciplinárnym výskumom cigánskej rodiny zaoberá kolektív pracovníkov Spoločenskovedného ústavu SAV v Košiciach; v našom čísle uverejňujeme príspevky jeho pracovníčok Evy Bačovej a Márie Dubayovej.

Národopisný ústav SAV ako koordinátor hlavnej úlohy ŠPZV IX-8-4 *Historické a etnokultúrne aspekty formovania a rozvíjania socialistického spôsobu života* rieši v tejto päťročnici aj tému *Etnokultúrne aspekty sociálno-kultúrnej integrácie Cigánov-Rómov na Slovensku*. Výskumu sa okrem etnografov zúčastňujú externí spolupracovníci, najmä z radov učiteľov, osvetových pracovníkov, ale i uvedomelých Rómov. Prvé výsledky tejto práce, zameranej v prvej etape na výskum rodinných obyčajov, prezentujeme už v tomto čísle (príspevky Hany Bílkovej, Eleny Lackovej, Arne B. Manna, Juraja Platku a Pavla Žigu).

Do čísla nášho časopisu sme ďalej zaradili príspevky, ktoré svojím pohľadom umožňujú pochopiť kultúru a premeny v spôsobe života (zaostávanie, stagnáciu) cigánskeho-rómskeho obyvateľstva. Sú to jednak historické príspevy

ky Zuzany Kollárovej-Švorcovej a Pavla Šalamona, ako aj príspevok moravského historika Ctibora Nečasa, ktorý problematike osudov rómskeho obyvateľstva počas 2. svetovej vojny venoval samostatnú publikáciu (*Nad osudem českých a slovenských Cikánů v letech 1939—1945*, Brno 1981); pomerne malý náklad tejto publikácie spôsobil, že je na Slovensku málo známa. Okrem príspevku Petra Víška, ktorý sa možnosťami využitia kultúry Rómov v procese ich spoločenskej integrácie zaoberá na úrovni najvyšších štátnych orgánov, sme do čísla ďalej zaradili príspevky autorov, ktorí sa cigánskou-rómskou problematikou zaoberajú popri svojom inom profesijnom zameraní, či už dlhodobo (Igor Kutlík-Garudo), alebo príležitostne (Lubomír Okruhlica pri svojej klinickej praxi, Viliam Gruska pri príprave programu pre Folklórny festival vo Vyšochodnej).

Komplex teoretických i praktických problémov súvisiacich s poznávaním a riešením problematiky cigánskeho-rómskeho obyvateľstva na Slovensku je v súčasnosti v procese výskumu, hľadania a objasňovania viacerých rovín prístupu i názorovej konfrontácie. Táto skutočnosť sa prejavuje i v niektorých názorových rozdielnostiach autorov tohto čísla; jednotlivé príspevky treba preto chápať ako úprimné mienené názory autorov, ktoré odrážajú stav ich súčasného poznania, a nemožno ich preto považovať za definitívne a nemenné.

Nejednotnosť sa prejavuje napr. v oblasti odbornej terminológie. Na označenie príslušníkov skúmanej etnickej skupiny používame vedľa seba termíny *Cigán* a *Róm*. Termín *Cigán* dostali príslušníci tohto etnika od európskeho obyvateľstva (11. stor. v Grécku), sami však sa týmto termínom neoznačujú. Väčšina európskych príslušníkov používa etnonym *Róm*, *Roma* (Róm, Rómovia). Termín *Cigán*, *Cigáni* používajú najmä pri konverzácii v slovenskom

(českom) jazyku a chápu ho väčšinou ako termín prekladový (slová piesne *čhajori romanji* preložia ako *dievčatko cigánske*). V posledných desaťročiach presadzujú príslušníci cigánskej-rómskej inteligencie a tzv. stredných vrstiev (najmä v českých krajinách) používanie termínov *Róm*, *Rómovia* i pri komunikovaní v slovenskom alebo českom jazyku (okrem etnického významu má slovo *róm* aj význam *muž* a *romňi* znamená *žena*). Povinnosťou etnografov je toto sebaoznačenie akceptovať, v nijakom prípade však ako termín výlučný. Oba termíny považujeme za rovnoznačné, pričom v tomto čísle nášho časopisu rešpektujeme to označenie, ktoré používa príslušný autor príspevku.

Za otvorený považujeme v tejto súvislosti gramatický problém dĺžky samohlásky o v slove *Rom/Róm*. V českej i slovenskej tlači sa vyskytuje písanie v oboch tvaroch, v češtine prevláda písanie s krátkym o (*Rom*, *Romové*). Pre písanie tohto termínu na Slovensku sa prikláňame k tvaru *Róm*, *Rómovia*, pretože rešpektuje dlhú samohlásku základného tvaru v jednotnom čísle cigánskeho jazyka — rómštiny.

Podobný terminologický problém zaznamenáme i pri označovaní bývalých kočovných Cigánov-Rómov. Za historicky a gramaticky správnejší považujeme termín *valašský* Cigáni-Rómovia, ktorý používajú najmä slovenskí autori (E. Horváthová, J. Marušiaková), pretože územie bývalého kniežatstva v Rumunsku, z ktorého príslušníci tejto skupiny k nám prišli, sa nazýva Valašsko. V širšej verejnosti je však známejší a u viacerých českých autorov (E. Davidová, M. Hübschmannová, T. Haňšman) používannejší termín *olašský* Cigáni-Rómovia. Tento problém, podobne ako i niektoré ďalšie (napr. opozitá *Cigáni* — *domáce obyvateľstvo*; *usadlí Cigáni* — *bývalí kočovní Cigáni* atď.) bude v budúcnosti potrebné vyriešiť, zjednotiť a ustáliť.

ARNE B. MANN

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 36, 1988, číslo 1

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. ZORA VANOVIČOVÁ

Typografia: Eva Kovačevičová

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., PhDr. Viera Gašparí-
ková, CSc., doc., PhDr. Emília Horváthová,
CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová, CSc.,
PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr. Milan Leš-
čák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek, CSc.,
PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc. PhDr. Šte-
fan Mruškovič, CSc., PhDr. Viera Nosá-
lová, CSc., prof. Antonín Robek, DrSc.,
PhDr. Peter Slavkovský, CSc., PhDr. Vie-
ra Urbancová, CSc.

Redakcia 813 64 Bratislava, Klemensova 19
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národné-
ho povstania, n. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné pred-
platné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijí-
ma PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá
pošta a doručovateľ. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — Ústredná expe-
dícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6,
884 19 Bratislava.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1988

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой
Академии Наук

Год издания 36, 1988 № 1

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Зора
Вановичова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Кlemen-
сова 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 36, 1988, Nr. 1. Erscheint viermal
im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und
PhDr. Zora Vanovičová

Redaktion: 813 64 Bratislava, Klemenso-
va 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 36, 1988, No. 1

Published quarterly by VEDA, the Pub-
lishing House of the Slovak Academy of
Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová
and PhDr. Zora Vanovičová

Editor: 813 64 Bratislava, Klemensova 19

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

Année 36, 1988, No. 1

Parait quatre fois par an, Editions de VE-
DA, maison d'édition de l'Académie slova-
que des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et
PhDr. Zora Vanovičová

Rédaction: 813 64 Bratislava, Klemensova
19

Distributed in the socialist countries by
SLOVART LTD., Leningradská 11. Brati-
slava, Czechoslovakia, Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Peri-
odical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Am-
sterdam HOLLAND

